

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-40>

УДК 339.9

ВПЛИВ ПІІ НА ПОСТКОНФЛІКТНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ПІВНІЧНОЇ МАКЕДОНІЇ

THE IMPACT OF FDI ON THE POST-CONFLICT ECONOMIC RECOVERY OF NORTH MACEDONIA

Грамотнєв Віталій Едуардович

кандидат економічних наук, докторант,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2511-4649>

Hramotniev Vitalii

Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman

Стаття присвячена аналізу впливу політики залучення прямих іноземних інвестицій на процеси постконфліктного економічного відновлення Північної Македонії. Досліджено інституційні особливості стимулювання ПІІ, кількісні та якісні результати реалізованої політики, а також просторову диференціацію притоку іноземного капіталу. Особливу увагу приділено зв'язку між концентрацією ПІІ та рівнем соціально-економічної вразливості населення в регіонах, зокрема тих, де найбільш виразним є представництво албанської етнічної групи, яка становила ядро протестного потенціалу під час конфлікту 2001 року. Підкреслено, що збереження соціально-економічної нерівності між регіонами, закріплене нерівномірним просторовим розподілом іноземного капіталу, може сприяти відтворенню конфліктогенних факторів в оновленій економічній формі.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, інтенсифікація іноземного інвестування, постконфліктне відновлення, політика стимулювання інвестицій, спеціальні економічні зони, індустриальні парки.

This article examines the role of foreign direct investment (FDI) policy in the post-conflict economic recovery of North Macedonia. Drawing on institutional analysis, empirical evaluation, and regional data, the study investigates whether the state policy of FDI attraction contributed to inclusive development or, conversely, reinforced pre-existing structural inequalities. The research addresses three key aspects: the evolution and institutional configuration of FDI policy since the early 2000s; the quantitative and qualitative outcomes of its implementation in terms of FDI inflows and their share in GDP; and the spatial distribution of investment capital across regions, especially in light of interethnic divisions. Particular attention is paid to regions with a high concentration of the ethnic Albanian population, such as the Polog and Northeastern regions, which were among the focal points of the 2001 armed conflict. While the FDI policy has demonstrated a certain level of effectiveness in raising aggregate investment levels, it has largely failed to serve as a tool for reducing regional disparities. Instead, it has contributed to the entrenchment of uneven development, as evidenced by low investment rates and persistent socio-economic vulnerability in conflict-affected areas. The analysis highlights a critical connection between the geography of investment flows and regional socio-economic resilience, focusing on indicators such as unemployment, income levels, and the share of households in need of social assistance. The article argues that the persistence of inequality in regions predominantly inhabited by ethnic minorities – against the backdrop of uneven FDI allocation – may act as a latent driver of renewed tensions. In this context, FDI is seen not only as a source of capital but also as a potential factor of social destabilization when inadequately integrated into a broader strategy of reconciliation and territorial cohesion. The findings aim to contribute to the academic discourse on post-conflict recovery and provide lessons for other countries facing similar challenges.

Keywords: FDI, intensification of foreign investment, post-conflict recovery, investment promotion policy, special economic zones, industrial parks.

Постановка проблеми. Проблематика впливу ПІІ на економічний розвиток і засади їх залучення належить до добре вивчених напрямів сучасної економічної науки. Існує широкий консенсус, що ПІІ – через ефекти «переливу» (трансфер технологій, зростання продуктивності, конкуренція) – здатні сприяти модернізації та структурній трансформації економік країн-реципієнтів. Ці висновки підтверджуються теорією та практикою країн, що розвиваються. Натомість значно менше уваги приділено ролі ПІІ у постконфліктних країнах, де відновлення відбувається за умов руйнації інститутів, втрати довіри та порушення прав власності. У таких обставинах ефекти від ПІІ не є гарантованими, а класичні припущення – не завжди чинні. Системного аналізу цих процесів бракує, що робить досвід Північної Македонії – постконфліктної держави з активною політикою залучення ПІІ – особливо показовим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Участь іноземного капіталу в постконфліктному відновленні є одним із ключових напрямів сучасних економічних досліджень. Так, у роботах К. дель Кастільйо підкреслюється значення приватного капіталу для відновлення економічної функціональності, створення робочих місць та зменшення залежності від зовнішньої допомоги [1]. Натомість Т. Чіргі звертає увагу на ризики посилення нерівності та концентрації економічної влади в разі, якщо ПІІ залучаються без належного нормативного нагляду та соціально збалансованої інституційної рамки [2]. У свою чергу, О. Охюрхенуан та К. Кумар акцентують на потребі стратегічної координації між державними органами, міжнародними донорами та приватними інвесторами. За їхніми висновками, відсутність такої координації призводить до фрагментації інвестиційних потоків і нестійкості процесу відновлення [3].

Експерти ЮНКТАД розглядали інституційні аспекти залучення іноземного капіталу в економіку Північної Македонії [4, с. 81], а фахівці ОЕСР зосередили увагу на оцінці інвестиційної конкурентоспроможності, розвитку спеціальних економічних зон і їх обмеженого ефекту [5, с. 54; 6, с. 52]. У науковій літературі також представлені дослідження північно-македонських вчених, присвячені оцінці впливу ПІІ на економічне зростання [7], ролі регуляторного середовища [8, с. 68], рівню горизонтальних і вертикальних ефектів [9, с. 118; 10, с. 75–76], а також критичному аналізу орієнтирів загальної

політики стимулювання іноземного інвестування [11, с. 19].

Більшість досліджень участі іноземного капіталу в постконфліктній трансформації обмежуються теоретичними міркуваннями або універсальними схемами без прив'язки до конкретних кейсів. Натомість прикладні роботи міжнародних організацій та північно-македонських авторів здебільшого фокусуються на економічному зростанні, зайнятості чи інноваційності, не враховуючи постконфліктну специфіку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми та формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування, якою мірою політика залучення та стимулювання ПІІ у Північній Македонії сприяла постконфліктному економічному відновленню або виявилася неспроможною виконати цю функцію. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання: оцінити кількісні та якісні результати реалізації політики залучення ПІІ; дослідити просторову диференціацію ПІІ та з'ясувати, чи сприяла політика залучення інвестицій зменшенню регіональних диспропорцій чи, навпаки, їх закріпленню — з урахуванням соціально-етнічної мапи країни як одного з чинників конфлікту 2001 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після проголошення незалежності у 1991 році Республіка Македонія зіткнулася з глибокими міжетнічними суперечностями. Конституція надала статус «засновницького народу» лише етнічним македонцям, що викликало бойкот референдуму з боку албанської громади та посилило її відчуття політичної виключеності [12, с. 8]. Конфлікт 2001 року, що розпочався нападами Національної визвольної армії (УСК), швидко охопив північний захід країни та супроводжувався насильством проти цивільного населення [13]. Збройне протистояння спричинило глибоку стагнацію в регіонах з албанським населенням, порушило поставки базових товарів і підірвало економічну єдність [14, с. 101]. Національна економіка зазнала глибокого шоку: падіння ВВП сягнуло 4,5%, різко зріс дефіцит поточного рахунку, було зірвано постачання сировини й припинено зовнішні контракти [15, с. 2]. Підписана 13 серпня 2001 року Охридська рамкова угода започаткувала процес інституційної перебудови, що включала визнання албанської мови, децентралізацію, розширення політичного представництва та перегляд статусу етнічних груп [12, с. 8]. Формальне завершення реалі-

зації угоди у 2005 році ознаменувало перехід до нового етапу – постконфліктного відновлення в умовах частково трансформованих, але не повністю усунених структурних суперечностей.

Поступальна еволюція політики залучення ПІІ у Північній Македонії після завершення конфлікту 2001 року дозволила, на думку міжнародних експертів, досягти суттєвого підвищення її ефективності. За оцінкою OECD, середній рівень ефективності політики залучення та просування ПІІ у 2018 році становив 3,3 пункти, що дозволило Північній Македонії суттєво випередити Косово (2,6 пункти) та Боснію і Герцеговину (2,1 пункт) і поступатися лише Сербії (3,4 пункти) [5, с. 54]. Зазначені для порівняння країни – Косово, Сербія, Боснія і Герцеговина – були, як і Північна Македонія, втягнуті у збройні чи міжетнічні конфлікти внаслідок дезінтеграції Югославії, що обумовлює релевантність їх порівняння як постконфліктних держав. Проте фактичні обсяги ПІІ, виражені у частці до ВВП, не підтвердили, що зростання інституційної оцінки ефективності політики супроводжувалося пропорційним підвищенням її результативності. Навпаки, середній рівень притоку ПІІ за 2007–2018 роки у Північній Македонії (4,17%) поступався не лише Сербії (6,12%), а й Косову (6,02%), попри те що саме з Косовом країна мала великий відрив у формальних оцінках ефективності інвестиційної політики [16]. У порівнянні з Боснією і Герцеговиною (3,30%), яка демонструвала значно нижчі інституційні показники, різниця в середній частці ПІІ у ВВП склала менше 1 відсоткового пункту, що свідчить про обмежену результативність реалізованої політики навіть за умов її формального вдосконалення.

Із запровадженням у 2018 році урядової програми Plan for Economic Growth та прийняттям Закону про фінансову підтримку інвестицій почала фіксуватися тенденція до активізації залучення іноземного капіталу, що виражалася у поступовому зростанні частки ПІІ у структурі ВВП. Цей поступальний рух сягнув свого піку у 2024 році, коли показник перевищив 8% – найвищий рівень із 2007 року. Утім, аналіз середньорічної частки ПІІ у ВВП за період 2019–2024 років вказує на обмеженість кількісних результатів: показник Північної Македонії становив лише 4,6%, що нижче, ніж у Косова (6,0%) і суттєво поступається Сербії (7,0%) [16, 17, 18, с. 1; 19, с. 1; 20, с. 1]. Це означає, що попри позитивну динаміку

в завершальні роки, у цілому ефективність реалізованої політики залишалася помірною, принаймні з огляду на масштаби фактичного притоку іноземного капіталу порівняно з іншими постконфліктними державами регіону. Водночас, інший вимір цієї політики – тобто якість залученого капіталу з точки зору його впливу на прискорення розвитку економіки та її структурної трансформації – став предметом глибокого аналізу низки північномакедонських дослідників. Більшість з них або фіксують відсутність статистично значущого впливу ПІІ на динаміку ВВП, або визнають його лише як короткочасний чи опосередкований. Зокрема, Taskovski констатує повну відсутність ефекту ПІІ для економічного зростання Північної Македонії [7]. Натомість у дослідженні Branovic і Sarajčić, як і в низці інших праць, визнається вплив ПІІ, проте наголошується на його тимчасовому та опосередкованому характері, що значною мірою залежить від якості регуляторного середовища [8, с. 68].

Слабка кореляція між припливом ПІІ та зростанням ВВП логічно зумовлює обмеженість так званих «ефектів переливу», зокрема у вигляді передачі технологій, інтеграції з місцевими постачальниками тощо. У випадку Північної Македонії це підтверджується результатами дослідження Mamuti та Ganic, які засвідчили слабку взаємодію між іноземними інвесторами та локальними компаніями, що звужувало ширший вплив ПІІ на економіку [9, с. 118]. Неоднозначний характер впливу ПІІ на економічне зростання Північної Македонії, за оцінками низки аналітичних центрів, може пояснюватися тим, що політика стимулювання спиралася переважно на низьку вартість робочої сили, ліберальний податковий режим і очікування імпорту технологій через іноземний капітал. Однак така модель не забезпечила ні високих темпів, ні інклюзивності зростання, а також не призвела до відчутного покращення добробуту населення [11, с. 19].

На підставі авторського аналізу та узагальнення досліджень зроблено висновок про обмежену ефективність політики залучення ПІІ у Північній Македонії як за обсягами, так і за якісними результатами – трансформацією економіки, створенням робочих місць, інноваційністю. Постає питання, чи сприяла така політика саме постконфліктному відновленню – згладженню регіональних диспропорцій і подоланню соціально-економічних причин конфлікту. Оскільки протистояння

2001 року мало міжетнічний характер і стосувалося окремих регіонів, розподіл інвестицій у просторі набуває вирішального значення. Подальший аналіз зосереджено саме на цьому аспекті.

Через відсутність у відкритому доступі детальних даних про регіональну структуру ПІІ на сайтах Нацбанку та Держстату Північної Македонії автор здійснив власний пошук інформації в онлайн-джерелах. Основу склали новинні повідомлення про запуск інвестпроектів з 2006 року – часу відкриття першої техно-індустріальної зони «Скоп'є 1». До аналізу включалися лише кейси з обсягом інвестицій понад 5 млн євро.

Загалом було ідентифіковано понад 60 таких проектів, сумарна вартість яких сягнула більш як 4,6 млрд євро. Цей обсяг дорівнює приблизно 79,3% загальних ПІІ в акціонерний капітал у македонській економіці за станом на кінець 2024 року [21]. Такий рівень охоплення дозволяє вважати отриману вибірку достатньо представницькою для подальшого аналізу просторової структури залученого іноземного капіталу. Результати авторського дослідження свідчать про яскраво виражену концентрацію ПІІ у центральному регіоні країни, передусім у межах столичної агломерації (Рис. 1).

У наступному блоці проведено порівняльний аналіз соціально-економічних диспропорцій між регіонами Північної Македонії за ключовими індикаторами вразливості населення. Досліджено відхилення регіональних показників від середньонаціональних на двох етапах – після завершення конфлікту 2001 року та станом на кінець 2024-го. Це дає змогу простежити динаміку просторових нерівностей та оцінити, чи сприяло інвестування зменшенню регіональних дисбалансів. Порівняльний аналіз регіональних показників безробіття та їх

відхилення від середнього рівня по країні у період з 2008 до 2024 року дає підстави стверджувати, що, незважаючи на загальне зменшення рівня безробіття в Північній Македонії (з 33,8% до 13,1%), просторові диспропорції у сфері зайнятості залишилися майже незмінними [22, с. 26; 23, с. 35]. Водночас, окремі зміни в конфігурації регіональної диференціації демонструють можливу кореляцію з рівнем залучення ПІІ. Зокрема, Північно-Східний регіон, на який припадає одна з найменших часток ПІІ в країні, як і раніше утримує найвищий показник безробіття серед усіх регіонів (58% – у 2008 р., 22,6% – у 2024 р.) У протилежність цьому, Східний та Південно-Східний регіони, які ще у 2008 році вирізнялися найкращою ситуацією із зайнятстю (20% та 11,7%), у 2024 році не лише зберегли цей статус (6,6% та 6,2%), а й виявилися серед лідерів за обсягами залученого іноземного капіталу.

Подібна картина простежується й при аналізі динаміки середнього рівня заробітної плати в регіональному розрізі. Якщо у 2010 році Північно-Східний та Вардарський регіони демонстрували помірне відставання від середнього показника по країні – на 16% та 23%, то вже у 2023 році саме вони виявилися регіонами з найнижчим рівнем оплати праці – обидва на 19% нижче за національний середній рівень

Крім аналізу зайнятості та оплати праці, окрему увагу приділено оцінці зв'язку між регіональним розподілом ПІІ у Східній Македонії та рівнем бідності. Через брак порівнюваних даних за регіонами використано непрямий показник – частку домогосподарств, що отримують грошову соціальну допомогу (у розрахунку на 1 000 населення віком 18+). Отримані результати не виявили сталого зв'язку між часткою ПІІ та рівнем соціальної вразливості регіонів. Водночас приклади Північно-

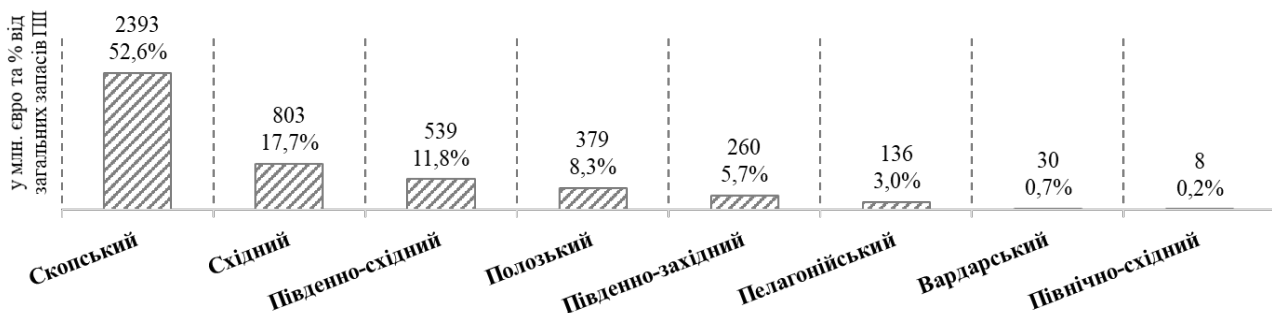

Рис. 1. Оцінка регіонального розподілу запасів ПІІ у Північній Македонії станом на кінець 2024 р.

Джерело: складено автором на основі обстеження відкритих джерел публічної інформації

Східного і Полозького регіонів свідчать про можливу опосередковану залежність: у першому – зросло відхилення частки отримувачів допомоги від середнього (з +48% до +62%), у другому – зафіксовано лише часткове скорочення розриву (+33%) [24, с. 18; 23, с. 21].

Попарне зіставлення частки ПІІ з показниками вразливості (безробіття, зарплати, соціальна допомога) вказує на окремі сигнали зв'язку, але не дає цілісної картини. Через обмеженість регіональних даних неможливо застосувати формальний кореляційний аналіз, тож обрано альтернативу – ранжування регіонів за кожним показником (Таб. 1), що дозволяє виявити потенційні узгодженості між рівнем ПІІ та динамікою соціальних показників.

Порівняння рангових позицій регіонів за соціально-економічними показниками та часткою у запасах ПІІ дозволяє зробити кілька узагальнень. По-перше, найвиразніший зв'язок між рівнем ПІІ та соціальною динамікою спостерігається в крайніх випадках. Так, Північно-Східний регіон із найменшою часткою ПІІ демонструє погіршення за всіма індикаторами: заробітна плата, безробіття, соціальна вразливість. Схожа картина – у Вардарському регіоні, другому знизу за рівнем ПІІ: попри покращення щодо безробіття, він опинився на останньому місці за зарплатою, а частка отримувачів допомоги залишилася стабільно високою. По-друге, результати свідчать про наявність порогового ефекту: позитивні зміни соціально-економічних показників спосте-

рігаються переважно в регіонах із високою часткою ПІІ. Так, Східний регіон (18% ПІІ) має стабільно низьке безробіття, покращення за рівнем зарплат (з 8-го на 5-е місце) та найнижчу частку домогосподарств, залежних від соціальних виплат. Скопський регіон, що акумулює понад половину ПІІ, демонструє переважно позитивну динаміку: лідерство за зарплатою, зростання за показником фінансової вразливості, середній рівень безробіття. Водночас специфіка столиці ускладнює ізоляцію впливу саме ПІІ.

Проведене дослідження дає змогу наблизитись до оцінки ефективності політики залучення ПІІ в умовах постконфліктного відновлення. Попри зростання загального обсягу інвестицій, ця політика не стала інструментом зменшення регіональних дисбалансів, а, навпаки, могла посилити існуючі асиметрії. На початковому етапі (до 2012 року) створення ТІДЗ орієнтувалося на регіони з уже наявною промисловою інфраструктурою. Лише у другій половині 2010-х уряд почав розглядати індустриальні зони як засіб зменшення регіональних диспропорцій. У 2012 році розпочалося будівництво ТІДЗ у менш розвинених районах. Однак більшість із них залишилися нефункціональними [25].

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що політика залучення ПІІ у Північній Македонії, яка виявилася неефективною у подоланні соціально-економічної нерівності між регіонами, в контексті проблеми

Таблиця 1

Ранжування регіонів Східної Македонії за окремими соціально-економічними індикаторами та часткою у запасах ПІІ

Регіон	Ранг за часткою ПІІ 2024 р.	Ранг за розміром відхилення від середнього рівня безробіття			Ранг за розміром відхилення від середнього рівня бруто-заробітної плати			Ранг за розміром відхилення від середньої кількості домогосподарств, що отримують допомогу		
		2008	2024	Тренд	2010	2023	Тренд	2009	2023	Тренд
Скопський	1	5	5	–	1	1	–	3	2	↑
Східний	2	2	2	–	8	5	↑	1	1	–
Південно-східний	3	1	1	–	6	6	–	2	4	↓
Полозький	4	3	7	↓	3	3	–	8	7	↑
Південно-західний	5	6	6	–	4	4	–	4	3	↑
Пелагонійський	6	4	3	↑	2	2	–	6	6	–
Вардарський	7	7	4	↑	7	8	↓	5	5	–
Північно-східний	8	8	8	–	5	7	↓	7	8	↓

Джерело: власні розрахунки

постконфліктного відновлення сама перетворилася на частину цієї проблеми. Адже саме ті регіони, стимулювання притоку ПІІ в які виявилось найменш результативним, у 2001 році були в центрі збройного конфлікту. Йдеться про Північно-східний та Полозський регіони, частка яких у загальних запасах ПІІ країни лишається однією з найнижчих (0,2% та 8,3%, відповідно), а масштаб диспропорцій у соціально-економічному становищі їх мешканців в порівнянні з більш успішними в інвестиційному контексті регіонами – найвищим. Особливої гостроти це питання набуває з огляду на те, що саме ці регіони є осередками найбільшого відсоткового представництва албанської етнічної групи, яка у 2001 році становила ядро протестної мобілізації. У Північно-східному регіоні, згідно із розрахунками автора на основі результатів перепису населення Північної Македонії, мешканці, що віднесли себе до албанців, становили у 2021 році 38%, а у Полозському – 75% від населення відповідних регіонів [26].

Коли існуючі диспропорції в доступі до економічних переваг – що проявляються через недостатній рівень зайнятості, низькі доходи населення та обмежену участь зацікавлених сторін у реалізації інвестиційних проектів із залученням іноземного капіталу – корелюють з етнічною приналежністю, це створює умови, сприятливі для відтворення раніше існуючих конфліктогенних факторів на новому якісному рівні. Це особливо загрозливо, адже, як свідчать окремі наукові дослідження, основоположні чинники міжетнічної конфронтації, що спричинили конфлікт 2001 року, досі не ліквідовані [27, с. 44, 46]. За таких обставин поверхневий характер постконфліктного діалогу та соціально-економічні диспропорції, пов'язані з етнічною ідентичністю, не лише відтворюють попередні лінії розмежування, а й загрожують їхньою трансформацією у нові джерела напруги.

Висновки. Аналіз еволюції державної політики стимулювання ПІІ у Північній Македонії (2000–2020-ті роки) у порівнянні з регіональними практиками та міжнародними оцінками свідчить, що з інституційного погляду вона перевершувала аналогічні стратегії інших постконфліктних країн, зокрема Боснії і Герцеговини та Косово. Водночас її кількісні результати виявились помірними: середній приплив ПІІ як частка ВВП був нижчим, ніж у Косово, і суттєво поступався Сербії. Якісні характеристики інвестицій – рівень локалізації, інноваційність, довгостроковість, мультиплікативний ефект – загалом залишались слабкими, що обмежило їхній вплив на структурну модернізацію економіки.

Дослідження просторового розподілу ПІІ та соціально-економічної вразливості регіонів показало, що відсутність іноземного капіталу зазвичай збігається з погіршенням показників добробуту (зарплати, безробіття, залежність від допомоги). Водночас позитивна динаміка фіксувалася лише там, де частка ПІІ перевищувала умовний поріг у 15–20% загального обсягу, що дозволяє говорити про наявність «порогового ефекту». У регіонах із середнім рівнем інвестування чіткої кореляції не виявлено, що свідчить про обмеженість лінійного впливу ПІІ. Збереження регіональних диспропорцій, зокрема через нерівномірне залучення ПІІ, засвідчує, що ця політика не стала інструментом ані соціальної інтеграції, ані пом'якшення структурних відмінностей. Більшість ТІДЗ у 2000-х роках створювалися в розвинених регіонах, тоді як менш успішні, включно з тими, що постраждали від конфлікту, залишалися поза основними потоками капіталу. У результаті інвестиційна політика не лише не сприяла примиренню, а й могла посилити соціально-економічну асиметрію, особливо в регіонах із переважанням албанського населення – осередках конфлікту 2001 року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Rebuilding war-torn states: Tomorrow's challenges for post-conflict reconstruction. Australian Civil-Military Centre: веб-сайт. URL: <https://nla.gov.au/nla.obj-747514977/view> (дата звернення: 04.06.2025).
2. Post-Conflict Peacebuilding Revisited: Achievements, Limitations, Challenges. International Peace Academy: веб-сайт. URL: <https://nisat.prio.org/misc/download.ashx?file=63514> (дата звернення: 08.06.2025).
3. Sustaining Post-conflict Economic Recovery: Lessons and Challenges. BCPR Occasional Paper. New York: UNDP. (дата звернення: 03.06.2025).
4. Investment Policy Review: The former Yugoslav Republic of Macedonia. United Nations Conference on Trade and Development: веб-сайт. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-policy-review/215/north-macedonia> (дата звернення: 05.06.2025).
5. Competitiveness in South East Europe: A Policy Outlook 2018. OECD Publishing: веб-сайт. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264298576-en> (дата звернення: 06.06.2025).

6. Tracking Special Economic Zones in the Western Balkans: Objectives, Features and Key Challenges. OECD Publishing: веб-сайт. URL: <https://doi.org/10.1787/92e81462-en> (дата звернення: 03.06.2025).
7. Taskovski, Filip. (2023). The Effects of Foreign Direct Investments on Economic Growth – The Case of North Macedonia. XIX IBANESS Congress Series on Economics, Business and Management – Plovdiv / Bulgaria. <https://www.researchgate.net/publication/373638106> (дата звернення: 05.06.2025).
8. Brankovic, A. & Sarajčić, S. (2024). Causality between Greenfield investments, regulatory quality, and economic growth: Are the Western Balkans different? *Economic Analysis*, 57(1), 61–70. <https://doi.org/10.28934/ea.24.57.1.pp61-70> (дата звернення: 05.06.2025).
9. Mamuti, Agim & Ganic, Mehmed. (2016). The effect of FDI on the GDP of Macedonia. *International Journal of Management Economics and Business*, № 12. P. 109–119. DOI: <https://doi.org/10.17130/ijmneb.2016icafr22428> (дата звернення: 05.06.2025).
10. Hristova, S., & Srbinska, D. (2020). Understanding FDI spillover effects: Evidence from North Macedonia. *Management*, 15, 58–79. DOI: <https://doi.org/10.26493/1854-4231.15.58-79> (дата звернення: 05.06.2025).
11. Големата слика: Македонската економија на среден и долг рок. Скопје: Фондација “Фридрих Еберт”, Канцеларија Скопје: веб-сайт. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/16896.pdf> (дата звернення: 05.06.2025).
12. Power-sharing and the implementation of the Ohrid Framework Agreement. У: F. Bieber, S. Daskalovski (ред.). Power-sharing and the Implementation of the Ohrid Framework Agreement. Скоп’е, 2008. С. 7–40. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/06357.pdf> (дата звернення: 04.06.2025).
13. Uppsala Conflict Data Program (UCDP). (n.d.). Clashes between the Macedonian government and UCK. UCDP Conflict Encyclopedia. Uppsala University. URL: <https://ucdp.uu.se/conflict/417>
14. The economic causes and consequences of the 2001 war and the consolidation of the economy after the crisis. У: F. Bieber, S. Daskalovski (ред.). Power-sharing and the Implementation of the Ohrid Framework Agreement. Скоп’е, 2008. С. 89–109. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/06357.pdf> (дата звернення: 06.06.2025).
15. Macroeconomic consolidation of Macedonia after the Ohrid Framework Agreement: A contribution for successful Euro-integration. Centre for South-East European Studies, School for Slavonic and East European Studies, University College London: веб-сайт. URL: https://www.nbrm.mk/wbstorage/files/kabinet_postohrid_preeurope_conference_2702004.pdf (дата звернення: 01.06.2025).
16. FDI flows and stock data. UNCTAD: веб-сайт. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.FdiFlowsStock> (дата звернення: 05.06.2025).
17. FDI inflow into N. Macedonia more than doubles y/y in 2024. SeeNews: веб-сайт. URL: <https://seenews.com/news/fdi-inflow-into-n-macedonia-more-than-doubles-yy-in-2024-1271563> (дата звернення: 01.06.2025).
18. Transition Report 2024–25: Bosnia and Herzegovina. European Bank for Reconstruction and Development: веб-сайт. URL: https://www.ebrd.com/content/dam/ebd_dxp/assets/pdfs/office-of-the-chief-economist/transition-report-archive/transition-report-2024/country-assessments-2023-24/south-eastern-europe/Transition-Report-2024-25-Bosnia-and-Herzegovina.pdf (дата звернення: 01.06.2025).
19. Transition Report 2024–25: Kosovo. European Bank for Reconstruction and Development: веб-сайт. URL: <https://www.ebrd.com/publications/transition-report-202425-kosovo> (дата звернення: 09.06.2025).
20. Transition Report 2024–25: Serbia. European Bank for Reconstruction and Development: веб-сайт. URL: https://www.ebrd.com/content/dam/ebd_dxp/assets/pdfs/office-of-the-chief-economist/transition-report-archive/transition-report-2024/country-assessments-2023-24/south-eastern-europe/Transition-Report-2024-25-Serbia.pdf (дата звернення: 06.06.2025).
21. Net International Investment Position, external assets and liabilities, by years. National Bank of the Republic of North Macedonia: веб-сайт. URL: https://nbstat.nbrm.mk/pxweb/en/Eksterni%20statistiki/Eksterni%20statistiki_Megunarodna%20investiciska%20pozicija/1_MIPGodisniEN.px/table/tableViewLayout2/ (дата звернення: 10.06.2025).
22. Regions of the Republic of Macedonia. State Statistical Office of the Republic of Macedonia: веб-сайт. URL: https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_en.aspx?id=32&rbr=91 (дата звернення: 08.06.2025).
23. Regions of the Republic of North Macedonia. State Statistical Office of the Republic of North Macedonia: веб-сайт. URL: https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_en.aspx?id=32&rbr=916 (дата звернення: 07.06.2025).
24. Regions of the Republic of Macedonia. State Statistical Office of the Republic of Macedonia: веб-сайт. URL: https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_en.aspx?id=32&rbr=335 (дата звернення: 05.06.2025).
25. Drzhavnata pomoč vo TIRZ se dodeluvala bez procenka na isplativosta [State aid in TIDZ was granted without assessing cost-effectiveness]. Nezavisen.mk: веб-сайт. URL: <https://nezavisen.mk/drzhavnata-pomosh-vo-tirz-se-dodeluvala-bez-procenka-na-isplativosta> (дата звернення: 02.06.2025).

26. Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia, 2021. State Statistical Office of the Republic of North Macedonia: веб-сайт. URL: https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooopstenie_en.aspx?rbtxt=146 (дата звернення: 10.06.2025).

27. Zorić, B. & Nēmes., J. (2023) Gospels of (Re)conciliation in North Macedonia: Skating on the Thin Ice of Albanian-Macedonian Inter-Ethnic Dialogue, *Peace Review*, 35:1, 38–51. DOI: <https://doi.org/10.1080/10402659.2022.2155035>

REFERENCES:

1. del Castillo G. (2012) Rebuilding war-torn states: Tomorrow's challenges for post-conflict reconstruction. Australian Civil-Military Centre. Available at: <https://nla.gov.au/nla.obj-747514977/view> (accessed June 4, 2025).

2. Tschirgi N. (2004) Post-Conflict Peacebuilding Revisited: Achievements, Limitations, Challenges. International Peace Academy. Available at: <https://nisat.prio.org/misc/download.ashx?file=63514> (accessed June 8, 2025).

3. Ohiorhenuan J., Kumar C. (2005) Sustaining Post-conflict Economic Recovery: Lessons and Challenges. BCPR Occasional Paper. New York: UNDP. (accessed June 3, 2025).

4. UNCTAD. Investment Policy Review: The former Yugoslav Republic of Macedonia. United Nations Conference on Trade and Development. Available at: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-policy-review/215/north-macedonia> (accessed June 5, 2025).

5. OECD. Competitiveness in South East Europe: A Policy Outlook 2018. OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264298576-en> (accessed June 6, 2025).

6. OECD. Tracking Special Economic Zones in the Western Balkans: Objectives, Features and Key Challenges. OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/92e81462-en> (accessed June 3, 2025).

7. Taskovski F. (2023) The effects of foreign direct investments on economic growth – the case of North Macedonia. *XIX IBANESS Congress Series on Economics, Business and Management* (Plovdiv, Bulgaria, 2023). Plovdiv: IBANESS, pp. 142–148. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/373638106> (accessed June 5, 2025).

8. Brankovic A., Sarajčić S. (2024) Causality between Greenfield investments, regulatory quality, and economic growth: Are the Western Balkans different? *Economic Analysis*, vol. 57 (1), pp. 61–70. DOI: <https://doi.org/10.28934/ea.24.57.1.pp61-70> (accessed June 5, 2025).

9. Mamuti A., Ganic M. (2016) The effect of FDI on the GDP of Macedonia. *International Journal of Management Economics and Business*, vol. 12, pp. 109–119. Available at: <https://doi.org/10.17130/ijmeb.2016icafr22428> (accessed June 5, 2025).

10. Hristova S., Srbinoska D. (2020) Understanding FDI spillover effects: Evidence from North Macedonia. *Management*, vol. 15, pp. 58–79. DOI: <https://doi.org/10.26493/1854-4231.15.58-79> (accessed June 5, 2025).

11. Bishev G., Bogoev J., Vuchkova I., Gerovska Mitev M., Drenkovska M., Jovanovic B., Popovski N., Stikov N., Tevdovski D., Uzunov V., Carovska M. (2020) Големата слика: Македонската економија на среден и долг рок [The big picture: The Macedonian economy in the medium and long term]. Skopje: Friedrich Ebert Stiftung, Skopje Office. Available at: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/16896.pdf> (accessed June 5, 2025)

12. Bieber F. (2008) Power-sharing and the implementation of the Ohrid Framework Agreement. In F. Bieber, S. Daskalovski (Eds.). *Power-sharing and the Implementation of the Ohrid Framework Agreement*. Skopje, pp. 7–40. Available at: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/06357.pdf> (accessed June 4, 2025).

13. UCDP Conflict Encyclopedia. Uppsala University. Available at: <https://ucdp.uu.se/conflict/417> (accessed June 8, 2025)

14. Zeqiri I. (2008) The economic causes and consequences of the 2001 war and the consolidation of the economy after the crisis. In F. Bieber, S. Daskalovski (Eds.). *Power-sharing and the Implementation of the Ohrid Framework Agreement*. Skopje, pp. 89–109. Available at: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/06357.pdf> (accessed June 6, 2025)

15. Besimi F. (2004) Macroeconomic consolidation of Macedonia after the Ohrid Framework Agreement: A contribution for successful Euro-integration. Centre for South-East European Studies, School for Slavonic and East European Studies, University College London. Available at: https://www.nbrm.mk/wbstorage/files/kabinet_postohrid_preeurope_conference_2702004.pdf (accessed June 1, 2025).

16. UNCTAD. FDI flows and stock data. UNCTAD: website. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.FdiFlowsStock> (accessed June 5, 2025).

17. SeeNews. FDI inflow into N. Macedonia more than doubles y/y in 2024. SeeNews: website. URL: <https://seenews.com/news/fdi-inflow-into-n-macedonia-more-than-doubles-yy-in-2024-1271563> (accessed June 1, 2025).

18. EBRD. Transition Report 2024–25: Bosnia and Herzegovina. European Bank for Reconstruction and Development. Available at: https://www.ebrd.com/content/dam/ebrd_dxp/assets/pdfs/office-of-the-chief-economist/transition-report-archive/transition-report-2024/country-assessments-2023-24/south-eastern-europe/Transition-Report-2024-25-Bosnia-and-Herzegovina.pdf (accessed June 1, 2025).

19. EBRD. Transition Report 2024–25: Kosovo. European Bank for Reconstruction and Development. Available at: <https://www.ebrd.com/publications/transition-report-202425-kosovo> (accessed June 9, 2025)

20. https://www.ebrd.com/content/dam/ebrd_dxp/assets/pdfs/office-of-the-chief-economist/transition-report-archive/transition-report-2024/country-assessments-2023-24/south-eastern-europe/Transition-Report-2024-25-Serbia.pdf.

21. National Bank of the Republic of North Macedonia. Net International Investment Position, external assets and liabilities, by years. Available at: https://nbstat.nbrm.mk/pxweb/en/Eksterni%20statistiki/Eksterni%20statistiki__Megunarodna%20investiciska%20pozicija/1_MIPGodisniEN.px/table/tableViewLayout2/ (accessed June 10, 2025)

22. State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Regions of the Republic of Macedonia. Available at: https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_en.aspx?id=32&rbr=91 (accessed June 8, 2025)

23. State Statistical Office of the Republic of North Macedonia. Regions of the Republic of North Macedonia. Available at: https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_en.aspx?id=32&rbr=916 (accessed June 7, 2025)

24. State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Regions of the Republic of Macedonia. Available at: https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_en.aspx?id=32&rbr=335 (accessed June 5, 2025).

25. Nezavisen.mk. Drzhavnata pomoč vo TIRZ se dodeluvala bez procenka na isplativost [State aid in TIDZ was granted without assessing cost-effectiveness]. Available at: <https://nezavisen.mk/drzhavnata-pomosh-vo-tirz-se-dodeluvala-bez-procenka-na-isplativosta> (accessed June 2, 2025)

26. State Statistical Office of the Republic of North Macedonia. Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia, 2021. Available at: https://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstenie_en.aspx?rbrtxt=146 (accessed June 10, 2025)

27. Zorić B., Němec J. (2023) Gospels of (Re)conciliation in North Macedonia: Skating on the Thin Ice of Albanian-Macedonian Inter-Ethnic Dialogue. *Peace Review*, vol. 35 (1), pp. 38–51. DOI: <https://doi.org/10.1080/10402659.2022.2155035> (accessed June 4, 2025)